

Bibliothèque publique d'information, Paris – 17.9-1.10.2004

Poslední dva týdny měsíce září jsem měla možnost strávit v jedné z nejvýznamnějších francouzských knihoven – v pařížské Veřejné informační knihovně – Bibliothèque publique d'information (BPI). Stejně jako Francouzská národní knihovna je BPI přímo řízena Ministerstvem kultury, ale její funkce a poslání jsou zcela odlišné. Poslání této knihovny je definováno již v prezidentském dekretu z 26. ledna 1976: „... jejím posláním je poskytnout všem, v co nejširším měřítku, volně přístupný, pravidelně doplňovaný výběr francouzských a zahraničních dokumentů...“

Již samotná budova Centre Pompidou vzbudila v době svého vzniku poprask a řadu ostrých protestů. Architekti Richard Rogers a Renzo Piano totiž porušili mnohá tabu. Mezi zdobné domy a paláce vsunuli podivný objekt krabicového tvaru : byla to obnažená konstrukce, která nic nezakrývala - potrubí pestrých barev (bílé pro vzduchotechniku, zelené pro vodu, žluté pro elektřinu, červené pro výtahy), prosklené tunely eskalátorů, kabely - všechny tyto součásti stavby, obvyklé skryté, zde byly pěkně vidět. Není divu, že Pařížané považovali dlouho dům za nedokončený a stále čekali, kdy bude vše zakryto a umraveno. Centre Pompidou je vlastně obrovský kulturní dům: jsou tu galerie – jedno z nejvýznamnějších světových muzeí moderního umění, výstavní sály, knihovna, kavárny a restaurace. Budova stále pulzuje životem, na sešikmené ploše před vstupem se odehrává řada atrakcí, vedle stavby se nachází vtipně řešený bazén s různými strojky sochařů Niki de Saint-Phalle a Jeana Tinguelyho.

BPI zaujímá v této stavbě necelá 3 podlaží, zahrnující hlavně prostory pro veřejnost a část kanceláří, odehrává se tu většina kulturních akcí. Prostory pro veřejnost – to jsou nekonečné volné výběry knih, a to převážně encyklopedického charakteru, tisíce studijních míst (2200), stovky pracovních míst s počítači a přehrávači různých nosičů (590). Široké otevřené prostory na více než 10 000 m² nabízejí k listování, prohlížení, studiu více než 300000 knih, 2000 titulů periodik, map a dalších informačních pramenů. Fond je ve všech podlažích barevně rozčleněn podle hlavních vědních oborů MDT, stejné barevné označení se objevuje v informačních materiálech, na stěnách budovy a tak napomáhá snadné orientaci. Vedle tištěných dokumentů je připravena řada elektronických, zvukových a audiovizuálních dokumentů v nebývalém rozsahu, které jsou čtenářům k dispozici na více než 400 multimediálních PC. Přístup k internetu a jeho informačním zdrojům je umožněn u dalších 50 PC, k dispozici je elektronický katalog, zahrnující knihovní fondy a řadu dalších informačních zdrojů, tématicky rozdělených. V jednotlivých sektorech knihovny je čtenářům k dispozici 11 informačních míst, kde skupina knihovníků (zpravidla 2-3 osoby) informuje o službách knihovny, rezervuje místa u PC nebo u jiných pracovních stanic, zodpovídá dotazy čtenářů od jednoduchých informací po složité rešeršní dotazy.

Hlavním cílem knihovny je otevřený přístup k informacím pro všechny bez jakéhokoli omezení. Tato zásada je patrná jak z uspořádání fondu knihovny, z výběru knih a dalších informačních pramenů, tak z přístupu k uživatelům, z široké otevírací doby atd. Knihovna nabízí pouze prezenční studium, absenční výpůjčky nejsou možné. Tak je zajištěno, že žádaný dokument je pro čtenáře vždy k dispozici, a především to dovoluje přístup do knihovny všem zájemcům bez jakéhokoli registrace. Otevírací doba knihovny je nebývale rozsáhlá – 62 hodin týdně – je otevřeno každý den (s výjimkou úterků a 1.5.), včetně sobot, nedělí, svátků do pozdních večerních hodin. Čtenáři této možnosti využívají – denně knihovnu navštíví okolo 6000 osob. Kapacita studijních míst však nestačí, a tak dlouhé fronty čekajících před knihovnou patří k obvyklým obrázkům.

První podlaží knihovny nabízí všeobecné informace, v omezeném prostoru čtenáři naleznou základní encyklopedie, průvodce a informace o Paříži. Velmi zajímavou službou jsou informace o pracovních příležitostech (Recherche emploi), kde čtenáři získají informace, které jim mohou napomoci při hledání a získání zaměstnání - jsou zde seznamy pracovních agentur, seznamy a kalendáře konkursů, průvodce pro přípravu na přijímací pohovory, konkrétní příklady, jak správně napsat žádost, strukturovaný životopis atd. K dispozici jsou i elektronické zdroje – čtenáři mají přístup k webovým adresám pracovních agentur, úřadů práce apod.

V tomto prostoru je umístěno 5 kabin pro nevidomé a slabozraké, které jsou vybaveny speciálními přístroji a prostředky, umožňujícími číst, psát, převádět do zvukové podoby různé texty z informačních zdrojů knihovny (speciální PC, čtečky, skenery, magnetofony, psací stroje a tiskárny do Braillova písma atd.).

Druhé podlaží nabízí volný výběr dokumentů, tématicky zahrnující prvních 6 tříd MDT – tj. oblast filozofie, společenských, přírodních a technických věd. Speciálními odděleními je sekce periodického tisku a sekce sebevzdělávání.

Oddělení tisku (Espace presse) zahrnující více než 200 studijních míst poskytuje čtenářům informace z různých zemí světa prostřednictvím novin a časopisů. Počet tištěných periodik přesahuje dva tisíce, zahrnuje všechny francouzské národní a regionální deníky (v tištěné podobě), deníky nebo týdeníky ze všech evropských zemí, dále je zastoupena většina zemí světa – pokud ne v tištěné, tedy v elektronické podobě. Velmi široký je i výběr časopisů z různých vědních oborů, jednotlivá čísla čtenář nalezne jednak v této sekci, řazené podle MDT, jednak přímo ve volném výběru vedle knižního fondu. Sympatické je, že u každého titulu časopisu je uvedena informace, zda a jak dlouho se archivuje v tištěné podobě, popř. na mikrofilmu.

Vedle přístupu do databází zahraničního i domácího tisku BPI vytváří vlastní databázi článků z kulturního života Francie. Tato databáze, obsahující více než 200 tisíc záznamů, excerpovaných z více než 250 titulů francouzského tisku, je zajímavá i tím, že spolu s bibliografickým záznamem článku je uživateli ihned k dispozici jeho elektronická podoba – ta vzniká naskenováním článku přímo při katalogizaci.

Součástí této sekce je i část nazvaná Televize světa (Television du monde), která umožňuje sledovat vysílání 11 televizních stanic (např. Euronews, americká CNN, britská BBC, německá ZDF, dále arabská, čínská, španělská, italská a portugalská TV).

Oddělení sebevzdělávání (Autoformation) – nabízí učení nebo zdokonalení se za pomoci multimediálních programů - od výuky cizích jazyků, počítačové gramotnosti, účetnictví, managementu, přípravy k maturitě až po pravidla silničního provozu. K dispozici je 120 pracovních míst, která jsou vybavena přehrávači pro jednotlivé nosiče – CD, CD-ROM, DVD, magnetofonové kazety, videokazety. Rozsah multimediálních programů je opravdu mimořádný – jejich počet přesahuje 1500 a například programy pro jazykovou výuku zahrnují 172 jazyků a dialektů světa (v seznamu jazyků pod písmenem t najdeme jazyky tagalogštinu, tahitštinu, tamilštinu, češtinu, čečenštinu, telugštinu, tibetštinu, cikánštinu, turečtinu, jazyk twi). Právě dokumenty s výukou cizích jazyků, včetně výuky francouzštiny jako cizího jazyka pro cizince, tvoří více než polovinu výpůjček v tomto oddělení.

Ve třetím podlaží pokračuje volný výběr dokumentů, tématicky zahrnující zbývající třídy MDT - 7, 8, 9, tj. oblasti umění, jazykovědy, geografie a historie. Zajímavou součástí je hudební oddělení (Musique et documents parlés). Zde mohou čtenáři nejen poslouchat zvukové dokumenty, ale i sledovat filmy s hudební tematikou (záznamy koncertů, dokumentární filmy) a vyhledávat hudební informace na dalších nosičích. Oddělení je vedle rozsáhlého fondu zvukových dokumentů doplněno fondem knih, periodik a hudebnin, vybaveno více než 50 místy na poslech CD a magnetofonových kazet, 5 místy pro sledování DVD, 10 multimediálními PC pro přístup k informacím na CD-ROM, internetu a

digitalizovaných dokumentárních filmech. Zajímavostí je výukový program (Musique Lab) pro výuku skladby a hudební tvorby, doplněný elektronickými klávesami.

V prostorech 3. podlaží je mimo jiné vyčleněno 10 PC pro zpřístupnění digitalizovaných dokumentárních filmů. Filmy, vždy podle tematiky, jsou čtenářům k dispozici na jednotlivých multimediálních PC v celé knihovně, ale zde je k dispozici celý soubor všech digitalizovaných filmů, což představuje více než tisícovku titulů. BPI byla v době svého vzniku první francouzskou knihovnou, která ve volném výběru, vedle sebe, bez ohledu na nosiče, zpřístupňovala různé zdroje informací – ať to byly knihy, fotografie, video, časopisy, zvukové dokumenty, filmy. Orientace na co nejširší rozsah informačních zdrojů zůstává, ale moderní technologie radikálně změnily jejich zpřístupnění v interní počítačové síti BPI. Digitalizace filmů umožnila jejich zpřístupnění na každém z více než 250 multimediálních PC. V současnosti je digitalizována přibližně třetina z více než 2500 filmů a celý proces pokračuje. Problémem není ani tak technická stránka digitalizace filmů jako zdouhavá jednání o autorských právech, která zahrnují právo na šíření filmu na novém nosiči po dobu 10 let. Zpřístupnění dokumentárních filmů není omezeno jen na prostory samotné knihovny, BPI nabízí projekce filmů ve dvou sálech s kapacitou téměř 500 míst, které jsou doplněny rozhovory s tvůrci, kritiky apod.. Promítané filmy tvoří různé tematické cykly, mezi nejvýznamnější akce patří mezinárodní festival etnografických filmů Cinéma du réel. A dále díky Ministerstvu kultury, které zakupuje autorská práva k více dvou tisícovkám dokumentárním filmům, je BPI zapůjčuje dalším veřejným knihovnám.

Tak byly ve stručnosti představeny služby BPI. Při své dvoutýdenní stáži jsem měla možnost seznámit se i s odděleními, která jsou běžným návštěvníkům skryta, ať už se jednalo se o úsek automatizace, úsek pro kooperaci knihoven, úsek vzdělávání knihovníků, úsek pro práci s hendikepovanými čtenáři, úsek zpracování dokumentů, zákulisí oddělení služeb... O každém z nich by se dalo dlouze povídat – třeba v oddělení vzdělávání jsem zjistila, že za samozřejmou součást vzdělávání se považují odborné stáže – jen samotná BPI každoročně přijme více než padesátku francouzských knihovníků a studentů na dobu od 1 týdne až po 3 měsíce. Úsek pro kooperaci knihoven zase zahájil zajímavý projekt CAREL (Consortium pour l'acquisition de ressources électroniques en ligne) – konsorcium knihoven pro nákup elektronických zdrojů. Velmi zajímavé pro mne bylo zjištění, že všichni odborní pracovníci, bez ohledu na funkci či pracovní zařazení, se podílejí na zajištění služeb. Být otevřenou knihovnou pro všechny, nabízet ty nejaktuálnější informace, uspokojit potřeby svých uživatelů - to není jen věta uváděná ve statutu knihovny, ale všichni její pracovníci se jí řídí. A tak v oddělení katalogizace mne překvapil podíl přírůstku a úbytku knih za rok – 16 000 přírůstek/ 8500 úbytek. Hlavní důvod spočívá v soustavné aktualizaci fondu, jednotliví pracovníci oddělení zpracování fondu mají přesně určené tematické skupiny, které mají doplňovat a tak sledují novinky v daném oboru, připravují podklady pro akvizici a posléze dokument zkatalogizují. Ale nemalý vliv na úbytek knihovního fondu mají i ztráty a krádeže knihovního fondu. I přes elektronické zabezpečení každého svazku, přes přítomnost pracovníků vlastní bezpečnostní služby je procento ztrát poměrně vysoké, v některých tematických skupinách prý tvoří až 40%. Na dotaz, zda tedy vedení BPI neuvažuje alespoň o minimální registraci uživatelů, která by mohla ztráty omezit, jsem dostala zajímavou odpověď - BPI je přece knihovna otevřená každému bez rozdílu, tedy i osobám, kteří často nemají v pořádku identifikační průkazy, pasy, povolení k pobytu apod. Jakákoli registrace by zamezila jejich přístupu k informacím, nemohli by se učit, zdokonalovat ve francouzštině, hledat informace o zaměstnání... „Raději vydáme peníze na zakoupení nové knihy, CD-ROMU atd. než neumožnit čtenáři, aby se ke knize dostal.“

Pro ilustraci ještě uvádím několik statistických ukazatelů. Provoz knihovny zajišťuje 250 odborných pracovníků, kterým pomáhají tzv. vacateurs - brigádníci, provádějící pomocné práce ve službách včetně zakládání knih. Rozpočet knihovny se pohybuje kolem 7 milionů

eur, v této částce nejsou zahrnuty mzdové náklady na odborné pracovníky (hradí Ministerstvo kultury) ani náklady na údržbu a provoz budovy (hradí Centre Pompidou).

Denně je evidováno kolem 6000 návštěvníků, kteří prezenčně studují přes 8 500 tištěných dokumentů, 2000 elektronických zdrojů - on-line nebo na fyzických nosičích (CD-ROM). Je provedeno přes 500 rezervací u pracovních stanic pro sledování zvukových a audiovizuálních dokumentů, na 800 rezervací v oddělení sebevzdělávání. Další údaje knihovna získává z pravidelných dotazníkových šetření, které probíhají přibližně každé dva roky a tak mohou doplnit, že 60% uživatelů tvoří studenti, 29% uživatelů jsou cizinci, pro 58% uživatelů francouzština není rodným jazykem. Průměrná doba čekání ve frontě před knihovnou se pohybuje kolem 20 minut, ve špičce lze však čekat až 5 hodin. Téměř polovina uživatelů knihovny zároveň navštíví i jiné prostory v Centre Pompidou (galerie, výstavní a promítací sály, kavárny, knihkupectví atp.). Pět květnových dnů roku 2003, které byly vybrány pro jedno z posledních statistických měření, přineslo tyto výsledky:

- knihovníci zodpověděli 11600 dotazů
- ke studiu bylo využito 46 000 tištěných dokumentů, více než 7 000 dokumentů zpřístupňovaných v sekci sebevzdělávání, z toho téměř 4 000 pro výuku jazyků
- bylo evidováno 15000 přístupů k CD-ROM a dalším informačním zdrojům na internetu
- 2 750 rezervací pro sledování zvukových a audiovizuálních dokumentů
- vytištěno více než 5500 stránek

Celá moje stáž byla výborně zabezpečená - oddělení pro zahraniční vztahy BPI sestavilo velmi podrobný program, zahrnující pro každý den jiné oddělení. Milým překvapením pro mne bylo, že vedoucí pracovníci jednotlivých oddělení byli o mne předem velmi podrobně informováni a vyhradili si čas zasvětit mne do problematiky, vysvětlovat, odpovídat na mé otázky, připravit informační materiály... Vůbec jsem nepocítovala, že by má přítomnost pro ně znamenala ztrátu času, spíše naopak - rádi představili svou práci a zároveň se zajímali o řešení odborných problémů v českých knihovnách.

Závěrem bych ráda poděkovala všem, kteří mi umožnili tuto studijní cestu realizovat – především ředitelce Jihočeské vědecké knihovny, komisi pro zahraniční styky SKIP a v neposlední řadě samotným pracovníkům Bibliotheque publique d'information v Paříži.

Zuzana Hájková, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích